

SZABÓ-REZNEK ESZTER

Egy kiállítás képei: múzeumi modellek Európában

Ébli Gábor új, az idei Könyvhétre megjelent *Múzeumánia. Egy kulturális élménygyár európai modelljei* című könyvében¹ olvasóját egy hatalmas kiállításra hívja, amelyen a kiállított „műtárgyak” Európa múzeumai, a szerző pedig alapos, felkészült és kritikus tárlatvezetőként kalauzolja végig a látogatót. A könyv („kiállítás”) alapkonceptióját az alcímbe jelzett, egymás mellett élő állami, magán- vagy alapítványi fenntartású intézményi modellek és ezeknek a jelenkori művészethez való viszonya képezik, három nagy térbeli egységre osztva. Továbbírva a metaforát, a „kiállításról” tudatosan kimaradnak a párizsi, londoni múzeumok húzónevei – ezekről Ébli korábbi könyveiben lehet esettanulmányokat olvasni –, a centrumok helyett a periféria problematizálása kerül fókuszba. Az első egysége, az első „terem” Dél-Európa és a Mediterráneum múzeumait tárgyalja, a második Nyugat- és Észak-Európa intézményeit. Az első két egység keretet teremt és előkészíti a harmadikat: Közép- és Kelet-Európa intézményrendszerének feltárását, kritikus elemzését és egyben a könyv azon explicit szándékát, hogy „feltegye Kelet-Európát a múzeumi diskurzus térképére”.

A könyv az elmúlt öt évben publikált tanulmányok, előadások szerkesztett változatait gyűjti össze, az első két egységben egy-egy ország vagy város múzeumairól olvashatunk esettanulmányokat, az utolsóban már gyakoribbak a nagyobb régióon belüli komparatív elemzések, és jellemzően mindegyik tanulmányt a szerző egy-egy múzeumlátogatása inspirálta. A múzeum hatalom, állítja Ébli. Művészeti kánonok, városképek és (nemzeti) identitások alakítója. A római és athéni múzeumoknak saját antik örökségük

1 Ébli Gábor, *Múzeumánia. Egy kulturális élménygyár európai modelljei*, L'Harmattan, Budapest, 2016, 260 oldal.

sokszor bénító hatásával kell megküzdniük azért, hogy a kortárs térképre felkerüljenek, a katalánok saját identitást igyekezzenek építeni a spanyol múzeumi hálózatban, a nyugat-európai országok közül többen is a gyarmatosítás hagyatékát kell kritikusan újragondolják. A (posztszovjet) kelet-európai (kis) nemzetek előtt, ahol a „nemzeti érték [...] nem automatikusan része a szélesebb európai kánonnak”, és ahol mind az infrastrukturális fejlesztések, mind pedig az innovatív gyűjtési és kiállítási megoldások, a kortárs művészet kontextualizálása hiányos, *best practice*-ként állhatnak ezek a modellek. Izgalmas, alakuló térség ez, amelyből máris kiemelkedik a lengyel és a szlovén múzeumi hálózat.

A *best practice*-ek, a nemzetközi muzeológiai trendek reflektálatlan adaptálása ugyanakkor számost problémát vet fel. Ha újra visszatérünk az elején alkalmazott metaforához és egy kiállítás műtárgyainak tekintjük a bemutatott múzeumokat, számos „nagy”, közönségcsalogató nevet találunk: Frank Gehry, Zaha Hadid, Richard Meier – a sztárépítészek sora folytatható lenne. A forma egyre kevésbé mellékes, a múzeum épülete saját identitásán túl a városét is alakítja, és már önmagában kiváló kommunikációs eszköz lehet. A nyugati muzeológiában folyamatosan visszatérő probléma, hogy vajon a múzeum épülete – mint autonóm műalkotás – nem nyomja-e el a kiállított alkotásokat. Hát az egyéb funkciói (tudományos és multimédiás központ, kávézó)? Az alcímben szereplő *kulturális élménygyár* negatív konnotációja itt érhető tetten. Azonban egy-egy sztárépítész felkérése eszköz lehet arra, hogy Közép- és Kelet-Európa felhívja magára a figyelmet, miközben kérdés, hogy valóban fenntartható lesz-e az intézmény, és a gyűjteményével is ki tud-e vívni önálló szakmai pozíciót.

Részben ehhez, részben a (nemzeti) identitásépítéshez kapcsolódik a periférikus múzeumok másik visszatérő dilemmája: a saját anyag hazai része a nemzeti kánon fontos darabjai közül kerül ki, míg a nemzetközi része ingadozó színvonalú. Így ezek a múzeumok a lokális és nemzeti fontosságukon túl nem biztos, hogy nemzetközi relevanciára is szert tesznek. Kortárs tekintetben erre jó megoldás lehet a társulás: a L'Internationale hálózat négy közgyűjteményt – az eindhoveni, a barcelonai, a ljubljanoi és az antwerpeni kortárs múzeumot –, illetve egy lengyel és egy szlovák alapítványt fog össze, így lehetőség nyílik kölcsönzésre, az egyes gyűjtemények ideiglenes hiánypótlására, és nem mellesleg a kelet-európai kortárs gyűjtemények is bekerülnek egyfajta nemzetközi mozgástérbe.

Klasszikus paloták, kortárs építészeti terek, bankok székhelyei, irodaházak, szállodák, rehabilitált ipari épületek – a múzeumi boonnak nincs vége, a kiállítási helyszínek mellett fenntartási stratégiáik is hasonlóan színesek az államtól a magánszférán, bankokon, vállalkozó családokon át különböző alapítványokig. Ébli Gábor társadalomtörténeti, urbanizációs, művészetpolitikai és -finanszírozási szempontokra is odafigyelő vezetése Európa kisebb, periférikusabb múzeumai között nemcsak a szakembereknek, hanem a múzeumlátogatóknak is nagy élmény. Amennyire a múzeum alakítja a teret és az identitást, annyira alakítja a múzeumot és kiállításait a fenntartók és kurátorok elképzelése. Ennek tudatában, az erre való reflektálással érzékenyebb, demokratikusabb viszony alakulhat ki látogató és kiállítás között.